

Τετάρτη, 18 Ιούνιος 2008

Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης: Πόσο έτοιμοι είμαστε να τα διαχειριστούμε;

Ελένη Δανίλη, Σχ. Σύμβουλος ΠΕΟ4

Αγαπητοί συνάδελφοι, από τα σημαντικότερα θέματα που κατέγραφα ότι σας απασχολούν έντονα ήταν τα προβλήματα που σχετίζονται με την επιθετικότητα των μαθητών, τη βία στο σχολείο, την έλλειψη πειθαρχίας και γενικότερα θέματα που σχετίζονται με τη «Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης». Και επειδή οι περισσότεροι από εσάς εκφράσατε την επιθυμία για επιμόρφωση στα παραπάνω θέματα, σκέφτηκα να θέσω σε κοινό προβληματισμό σκέψεις και απόψεις που είναι αποτέλεσμα μακράς ενασχόλησης και παιδέματος με τα παραπάνω θέματα.

Σύμφωνα με το D. Goleman, τα συναισθήματα είναι κολλητικά και άρα η ευεξία είναι κολλητικό μικρόβιο ως εκ τούτου θα ξεκινήσω αισιόδοξα: *Τα προβλήματα υπάρχουν για να λύνονται, όχι για να γκρινιάζουμε. Οι εμπειρίες από τη συμμετοχή σε μια μεγάλη ομάδα μας βοηθούν να γίνουμε δυνατότεροι, πιο έξυπνοι και πιο επιδέξιοι* (Skynner & Cleese, Οικογένεια η Σύγχρονη Οδύσσεια). Για να μπορούμε όμως να διαχειριστούμε τα προβλήματα των άλλων - στη συγκεκριμένη περίπτωση των μαθητών μας - πρέπει να είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τους μηχανισμούς εκείνους που δημιουργούν εντάσεις, συγκρούσεις παρεξηγήσεις και οδηγούν σε ρήξη μία κοινωνική ομάδα. Στις παρακάτω γραμμές λοιπόν θα επιχειρήσω:

(α) μία μικρή εισαγωγή κάποιων ψυχικών μηχανισμών άμυνας τους οποίους μπορεί να κάνουμε ασυνείδητα - εμείς, οι συνάδελφοι μας ή οι μαθητές μας- και οι οποίοι μας δυσκολεύουν στην επικοινωνία.

(β) να θέσω ερωτήματα που πρέπει ο καθένας από μας να βάλει στον εαυτό του και να απαντήσει όχι επιτόλαιο αλλά με περισυλλογή και υπευθυνότητα.

(γ) να καταθέσω σκέψεις για ενέργειες που μπορείτε να κάνετε με την έναρξη της σχολικής χρονιάς ως σύλλογος διδασκόντων του σχολείου με στόχο τη μακροπρόθεσμη επίλυση των προβλημάτων.

A. Μηχανισμοί άμυνας ή διαχείρισης του άγχους και εξαπάτησης του εαυτού μας

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι δε μπορούμε να αλλάξουμε τους άλλους. Αν κάτι μπορούμε να αλλάξουμε είναι ο εαυτός μας. Ας σκύψουμε λοιπόν στα δικά μας προβλήματα, ας διορθώσουμε τους εαυτούς μας και μετά ας σκύψουμε στα προβλήματα των άλλων. Αλλά, όπως λέει η Μ. Βαμβουνάκη στο βιβλίο της *Το Φάντασμα της Αξόδευτης Αγάπης*, «επειδή δεν είμαστε μόνο αυτό που ξέρουμε και που καταλαβαίνουμε, δεν είμαστε μονάχα το συνειδητό μας, υπάρχει πάντα μαζί μας ένας άγνωστος εαυτός που παίζει δραματικό ρόλο στα συναισθήματα και στις συμπεριφορές μας και που κάθε τόσο η απρόβλεπτη αντίδραση του μας αφήνει άναυδους», αν γνωρίσουμε αυτό τον άγνωστο, μόνο τότε θα τον ελέγξουμε και δεν θα τον αφήνουμε να μας κάνει τη ζωή δύσκολη. Έχοντας κατά νου τη ρήση του Ε. Μορέν ότι «κανένα εγκεφαλικό όργανο δεν μας επιτρέπει να διακρίνουμε την

παραίσθηση από την αίσθηση, το όνειρο από την εγρήγορση, το φανταστικό από το πραγματικό και το υποκειμενικό από το αντικειμενικό έχουμε την τάση να αυταπατόμαστε (self-deception) γεγονός που είναι αστείρευτη πηγή λαθών και ψευδαισθήσεων» επιβάλλεται να κατανοήσουμε του μηχανισμούς αυτοδικαιολόγησης και μέσα από αυτούς να αναγνωρίσουμε τα λάθη μας.

Ο Μορέν λέει χαρακτηριστικά ότι «Ο εγωκεντρισμός, η ανάγκη αυτοδικαιολόγησης, η τάση επίρριψης στον άλλον της αιτίας του κακού συνεργούν στο να ψεύδεται ο καθένας στον εαυτό του, χωρίς να το αντιλαμβάνεται, παρ' όλο που ο ίδιος είναι ο επινοητής αυτού του ψέματος». Αλλά για να γνωρίσουμε αυτόν το άγνωστο πρέπει να γνωρίζουμε ποιοι είναι αυτοί οι μηχανισμοί άμυνας ή διαχείρισης του άγχους και εξαπάτησης του εαυτού μας.

<!--[if !supportLists]--> Προβολή: Υπό την καθαρή ψυχαναλυτική έννοια προβολή είναι λειτουργία μέσω της οποίας το υποκείμενο εκβάλλει από τον εαυτό του και εντοπίζει στους άλλους (πρόσωπα ή πράγματα) ιδιότητες, συναισθήματα, επιθυμίες ή ακόμη αντικείμενα που παραγνωρίζει ή αρνείται στον εαυτό του (Λεξικό της Ψυχανάλυσης των Λαπλάν-Πονταλίσ). Όταν αισθανόμαστε δυσάρεστα συναισθήματα, συναισθήματα που μας φοβίζουν και μας κάνουν να νοιώθουμε άσχημα προσποιούμαστε ότι αυτά δεν είναι μέσα μας αλλά τα αποδίδουμε στον περιβάλλον, στους άλλους. Το μωρό που είναι μέσα μας μετακινεί τα σύνορα πάνω στο νοητικό του χάρτη έτσι τα δυσάρεστα συναισθήματα από την περιοχή του «εγώ» να μπουκ στην περιοχή του «όχι εγώ». Ο Φερνάντο Πεσόα λέει «δεν βλέπουμε αυτό που βλέπουμε αλλά αυτό που είμαστε». Για παράδειγμα ένας ζηλιάρης άνθρωπος με μεγάλη ευκολία χαρακτηρίζει μία προβληματική συμπεριφορά ενός άλλου ανθρώπου σαν «ζήλια».

Μετατόπιση ή Υποκατάσταση των Συναισθημάτων. Επειδή δεν μπορούμε να τα βάλουμε με κάποιον δυνατό για τον οποίο έχουμε θυμό, θυμώνουμε και τα βάζουμε με τους αδύνατους. Όταν, για παράδειγμα, κάποιος δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα μ' εκείνον που έχει δύναμη και ασκεί εξουσία ξεσπά σε κάποιον άλλο πιο αδύναμο ή καταφεύγει στο κουτσομπολιό και τη λασπολογία ή σπάζει πιάτα στο κέντρο διασκέδασης για να διοχετεύσει την ψυχική του ένταση. Αυτό κάνουμε πολύ συχνά και εμείς και οι μαθητές μας. Υπάρχουν φορές που είμαστε θυμωμένοι με κάποιον ανώτερο μας και το θυμό μας αυτόν το ξεσπάμε στους μαθητές μας. Οι μαθητές μας επίσης πολύ συχνά είναι θυμωμένοι με τους γονείς τους ή με μας και ξεσπούν στους συμμαθητές τους ή σε αδύναμα άτομα της σχολικής κοινότητας.

Ο Αποδιοπομπαίος Τράγος: Πολλοί συχνά οι ομάδες ή οι οικογένειες έχουν τη τάση να δημιουργούν τους αποδιοπομπαίους τράγους. Πρόσωπα στα οποία επιρρίπτονται όλα τα κακά της ομάδας ή της οικογένειας. Αυτό συμβαίνει όταν δεν μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα με τα ελαττώματα που παρατηρούμε στον ίδιο τον εαυτό μας. Προστατεύουμε την ασταθή διανοητική μας υγεία με το να κατηγορούμε τους άλλους. Έτσι προτιμάμε να κουτσομπολεύουμε τους άλλους, βλέποντας μόνο τα ελαττώματα των άλλων. Μειώνοντας τους άλλους ανεβάζουμε τον εαυτό μας. Πάντα οι άλλοι είναι κακοί, εμείς είμαστε τα πρόβατα. Αυτό είναι το εύκολο, αλλά δεν μας βοηθάει να ωριμάσουμε και να αναλάβουμε τις ευθύνες μας.

Εκλογίκευση: Ο μηχανισμός αυτός συχνά χρησιμοποιείται σαν μία προσπάθεια κάλυψης λαθών και αποτυχιών. Είναι μηχανισμός άμυνας όπου το άτομο εξασφαλίζει με παραδεκτές για τον ίδιο και τους άλλους λογικές-λογικοφανείς δικαιολογίες τις επιλογές του και τις πράξεις του. Οι άνθρωποι σπανίως

παραδέχονται ότι προβαίνουν σε μια συγκεκριμένη πράξη για συναισθηματικούς και μόνο λόγους. Συνήθως, προτιμούν να επινοούν καλές δικαιολογίες για αυτές τις πράξεις. Έτσι, για παράδειγμα, ο γονιός που χτυπά το παιδί του εκλογικεύει την επιθετικότητά του προφασιζόμενος ότι το κάνει «για το καλό του». Η εκλογίκευση των επιλογών μας, ειδικά σε καταστάσεις συγκρούσεων, δημιουργεί χάσμα και επιτείνει την σύγκρουση. Γιατί πολλές φορές δεν μπορούμε να αντικρούσουμε τα λογικοφανή επιχειρήματα του άλλου και έτσι οδηγούμαστε σε αδιέξοδο. Για παράδειγμα όταν κάποια παιδιά δεν παίρνουν καλούς βαθμούς για να περάσουν σε κάποια καλή σχολή λένε ότι δεν τους ενδιαφέρει αυτή η σχολή. Ή όταν κάποιος χρειάζεται ανάγκη ψυχολογικής στήριξης επικαλείται ότι δεν έχει χρήματα ενώ την ίδια στιγμή ξοδεύει άπειρα χρήματα για ρούχα, ταξίδια ή για διασκέδαση. Στην ουσία όμως αυτό που κρύβει είναι ότι φοβάται να ζητήσει βοήθεια.

Προκαταλήψεις: Είναι οι αντιλήψεις μας, οι γνώμες μας που έχουν χτισθεί μέσα μας από τα παιδικά μας χρόνια χωρίς επισταμένη μελέτη και εξέταση των πραγμάτων και από τις οποίες δεν μπορούμε να ξεφύγουμε εύκολα. Γράφει χαρακτηριστικά ο Sir P. Ustinov στο βιβλίο του *Προσοχή! Προκαταλήψεις*: «Οι προκαταλήψεις είναι σαν τις μαρμαρόπλακες που κάτω τους θάβουν τους μεγαλύτερους ανταγωνιστές τους, την αμφιβολία και την αλήθεια». Στο ίδιο βιβλίο αναφέρεται η ρήση του Α. Αϊνστάιν «Μια προκατάληψη είναι πιο δύσκολο να διασπαστεί από ένα άτομο».

B. Τα Σχολεία Κλείνουν: Καιρός για Περισυλλογή και Εσωτερικό Διάλογο

Έχοντας κατά νου τους παραπάνω μηχανισμούς άμυνας με τη λήξη της σχολικής χρονιάς και ενόψει των διακοπών ας βρούμε λίγο χρόνο και ας αναρωτηθούμε:

Πόσο καλοί Διευθυντές και Καθηγητές είμαστε: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι επιφορτισμένος με τεράστιες ευθύνες. Εκτός του γνωστικού αντικείμενου το οποίο πρέπει να κατέχει καλά, πρέπει να γνωρίζει παιδαγωγική, θεωρίες μάθησης, ψυχολογία, ψυχολογία εφήβων, οργάνωση και διοίκηση ομάδων. Ειδικότερα ο Διευθυντής αποδεικνύεται από έρευνες ότι παίζει καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία του σχολείου. Τα επιτυχημένα σχολεία έχουν πολύ ικανούς διευθυντές.

Πόσο υπεύθυνοι είμαστε: Ας αναλογιστούμε πόσο συχνά κάνουμε αυτοκριτική αναγνωρίζουμε τα λάθη μας και ζητάμε συγγνώμη; Πόσο συχνά είμαστε πρόθυμοι να αναλαμβάνουμε την ευθύνη των λαθών μας και να ζητάμε συγγνώμη από τους μαθητές μας. Γιατί δεν είμαστε θεοί είμαστε άνθρωποι και άρα γεμάτοι αδυναμίες.

Πόσο δείχνουμε δέσμευση και αποτελεσματικότητα στο έργο μας: Όταν αναλαμβάνουμε μία δουλειά ή ένα ρόλο (π.χ. διευθυντική θέση) θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να ανταποκριθούμε σε αυτό και έτοιμοι να θυσιάσουμε άλλα πράγματα προκειμένου να είμαστε αποτελεσματικοί και συνεπείς στο ρόλο μας.

Πόσο δίκαιοι είμαστε: Ας αναρωτηθούμε πόσο οι προκαταλήψεις μας επηρεάζουν τη συμπεριφορά μας και τη στάση μας. Για πολλούς από μας για παράδειγμα οι καλοί μαθητές είναι υπάκουοι και οι κακοί μαθητές άτακτοι. Μήπως όταν γίνεται φασαρία στη τάξη το εύκολο για μας είναι να ρίχνουμε το φταίξιμο πάντα σε κάποια συγκεκριμένα παιδιά που αποτελούν τους «αποδιοπομπαίους τράγους» της τάξης; Πόσο έτοιμοι είμαστε να δεχτούμε παιδιά διαφορετικής φυλής, διαφορετικής μητρικής γλώσσας, διαφορετικής θρησκευτικής πίστης; Πόσο έτοιμοι είμαστε να σκύψουμε σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, με προβλήματα υγείας, αναπηρίας

και δυσμορφίας; Πόσο σίγουροι είμαστε ότι αντιμετωπίζουμε τα παιδιά των συναδέλφων, των οικονομικά και κοινωνικά εύπορων ατόμων το ίδιο με τα παιδιά των αγροτών, των Ρομά, των Αλβανών; Ιδιαίτερος οι Διευθυντές των σχολείων πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί, να μη κάνουν διακρίσεις, να είναι δίκαιοι απέναντι σε όλους τους καθηγητές χωρίς να ευνοούν κάποιους είτε γιατί πρόσκεινται ιδεολογικά, είτε γιατί τους βρίσκουν ελκυστικούς, είτε γιατί είναι συγγενείς ανώτερων στελεχών και παραγόντων.

Πόσο εμπιστευόμαστε τους άλλους; Ας αναλογιστούμε πόσο δείχνουμε εμπιστοσύνη στους άλλους ή είμαστε καχύποπτοι; Λέει χαρακτηριστικά η Βαμβουνάκη ότι: «Δεν υπάρχουν καλοί φίλοι γιατί δεν είσαι καλός φίλος. Δώστε εμπιστοσύνη, μην είστε καχύποπτη. Άλλο σύνεση κι άλλο καχυποψία. Άλλο προσοχή κι άλλο προκατάληψη. Οι καχύποπτοι προσβάλλουν τον άλλο και τον γαργαλούν να τους κάνει εκείνο που φοβούνται πως θα τους κάνει. Θα τους το κάνει, λοιπόν επειδή τον προσβάλλουν. Τα παιδιά που πολλές φορές θυμώνουν αναίτια, από την εφηβεία μάλιστα και έπειτα, είναι γιατί οι γονείς τους και πολλές φορές οι δάσκαλοι τους δεν παύουν να τα βλέπουν πάντα σαν μικρά παιδάκια. Εκείνα, με τόσες δοκιμασίες επιθυμούν και καταφέρνουν να μεγαλώνουν στην ηλικία, να ενηλικιώνονται, να αποκτούν άποψη, να κερδίζουν εκτίμηση απ' τους φίλους και από ξένους, αλλά μόλις βρεθούν κάτω από το βλέμμα των γονιών, ιδίως της μάνας, υποβιβάζονται σε ανάκανα, επικίνδυνα για τον εαυτό τους νήπια. Πλησιάζουν το γονιό περήφανα που κατάφεραν να γίνουν μεγάλα, αναζητούν στα μάτια του την αναγνώριση, την εμπιστοσύνη, το σεβασμό και κάποιο θαυμασμό, κι εκείνος τα επιστρέφει αυτόματα-με μια γκριμάτσα, με μια λέξη, με έναν τόνο φωνής. Τα κάνει έξαλα αυτή η παλινδρόμηση που τους επιβάλλεται, αυτή η εκτίμηση και η εμπιστοσύνη που τους στερείται.»

Πόσο ικανοί είμαστε να θέτουμε όρια; Τα βιολογικά συστήματα έχουν βαθμούς ελευθερίας: Αν τους υπερβούμε το σύστημα καταρρέει, αν τους περιορίσουμε πάλι το σύστημα καταρρέει. Αυτό μας λέει ότι τα παιδιά δεν πρέπει να ασφυκτιούν στο σχολικό περιβάλλον ούτε όμως να είναι αχαλίνωτα. Τα παιδιά χρειάζονται τα όρια γιατί είναι συναισθηματικά ασταθή λειτουργούν με τον ερπετικό εγκέφαλο. Το μυαλό τους δεν φαίνεται να είναι ικανό να διατάξει τα συναισθήματα τους να συμμαζευτούν και να λειτουργήσουν λογικά. Τις περισσότερες των περιπτώσεων λειτουργούν παρορμητικά και επιπόλαιοι. Άρα χρειάζονται ένα σύνολο κανόνων, τους οποίους όμως δεν πρέπει να θέτουμε χωρίς πριν να δίνουμε εξηγήσεις στα παιδιά γιατί το κάνουμε αυτό. Αλλά πριν επιχειρήσουμε να θέσουμε όρια στους άλλους πρέπει να αναλογιστούμε πόσο ικανοί είμαστε να βάζουμε όρια στον εαυτό μας;

Πόσο προσέχουμε τη συμπεριφορά μας, τη σωματική μας καθαριότητα και εμφάνιση; Το επάγγελμα μας είναι κατεξοχήν κοινωνικό επάγγελμα, στο οποίο καθημερινά ερχόμαστε σε στενή επαφή με άλλα άτομα. Πόσο φροντίζουμε σε καθημερινή βάση να είμαστε καθαροί, κόσμιοι και περιποιημένοι; Επίσης από τη φύση του ρόλου μας, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, αποτελούμε πρότυπο για τους μαθητές μας. Για παράδειγμα όταν ο Διευθυντής του σχολείου καπνίζει στο γραφείο του, έχει ανοιχτή την πόρτα και τον βλέπουν οι μαθητές του, αυτόματα εκπέμπει ένα μήνυμα στους μαθητές του «επιτυχημένος είναι αυτός που καπνίζει». Δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι το γραφείο του και ο ίδιος όταν κάθετε εκεί αποτελεί ένα σύμβολο, ένα πρότυπο προς μίμηση, είναι θεσμός επιφορτισμένος με αίγλη και δύναμη και άρα με τεράστια ευθύνη.

Πόσο συναισθηματικά ώριμοι είμαστε; Πόσο συχνά κάνουμε εσωτερικό διάλογο, αφουγκραζόμαστε τις ανάγκες μας, αναγνωρίζουμε τα συναισθήματα μας; Πολλοί από εμάς δεν έχουμε ωριμάσει. Αυτό μας δημιουργεί προβλήματα γιατί πολλές φορές δεν το ξέρουμε και πολύ συχνά ερχόμαστε σε σύγκρουση με τους μαθητές μας για ασήμαντα θέματα. Αυτό δεν είναι ντροπή. Ας μάθουμε από τους μαθητές μας και ας ωριμάσουμε μαζί τους. Να είστε ανθρώπινοι: Μη κάνετε ότι τα ξέρετε όλα. Όταν δεν ξέρετε κάτι να το λέτε. Μη σας τρομάζει ο θυμός σας.

Ο θυμός είναι εξαιρετικά νοσηρό συναισθηματικό γιατί αγωνίζεται να συγκρατηθεί, να παραμείνει βουβός ανεκδήλωτος. Επειδή όμως μαζεύεται και συμπιέζεται αποκτά δύναμη ατμού που μπορεί να εκτινάξει σαν βόμβα τη χύτρα, να κινήσει πλοία, ατμομηχανή με συρμούς. Συνήθως δε λέμε ακριβώς αυτό που μας θυμώνει, επειδή μας φυλακίζει στις ενοχές. Εξερευνήστε το θυμό σας. Αναγνωρίστε τα αίτια του. Τότε μόνο θα τον συγκρατήσετε, ώστε να τον χρησιμοποιήσετε όποτε θέλετε. Έτσι θα μπορέσετε να υπερασπίζετε τα δικαιώματά σας και να φροντίζετε τις ανάγκες σας. Αναγνωρίστε τα συναισθήματά σας για να μπορείτε να τα διαχειριστείτε. Ο D. Goleman στο βιβλίο του *Η συναισθηματική νοημοσύνη*, κάνει αναφορά στον Αριστοτέλη-(Ηθικά Νικομάχεια), ο οποίος τονίζει: «Ο καθένας μπορεί να θυμώσει - αυτό είναι εύκολο. Αλλά το να θυμώσει κανείς με το σωστό άτομο, στο σωστό βαθμό και στη σωστή στιγμή, για τη σωστή αιτία και με το σωστό τρόπο-αυτό δεν είναι εύκολο». Γι την διαχείριση των συναισθημάτων μας χρειάζεται αποκτήσουμε συναισθηματική νοημοσύνη: αυτοέλεγχο, ζήλο και επιμονή, ικανότητα να βρίσκει κανείς κίνητρα για τον εαυτό του.

Χαρακτηριστικά οι Skynner & Cleese μας προτρέπουν να μη φοβόμαστε να ζητάτε βοήθεια. «Δεν θα σας δοθεί κάτι αν δεν το ζητήσετε: Πάντα υπάρχει στοργή και φροντίδα γι' αυτούς που τη ζητούν. Αρκεί να πάνον να κλείνουν την πόρτα. Αναγνωρίστε το εσωτερικό μωρό σας.» Όποιος είναι πραγματικά σκληρός παραδέχεται το εσωτερικό μωρό και αρχίστε να το φροντίζετε.

Πόσο καλά προετοιμασμένοι είμαστε για να κάνουμε μάθημα; Η καλή επικοινωνία προϋποθέτει να διατυπώνουμε με όσο γίνεται μεγαλύτερη ακρίβεια τις προθέσεις μας, να είμαστε σε θέση να ελέγχουμε όχι μόνο το συναισθηματικό αλλά και το συλλογισμό και την ανάλυση και να έχουμε τις λέξεις για να το κάνουμε αυτό.

Γ. Προτάσεις προς Συζήτηση

Για τη διαχείριση προβλημάτων της τάξης ας ξεκινήσουμε πρώτα από απλά βήματα. Ας αναλογιστούμε πόσο έτοιμοι είμαστε σαν σχολική μονάδα να ακολουθήσουμε τα παρακάτω:

Δημιουργία εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του Σχολείου: Βάζουμε τα παιδιά στο 'παιγνίδι'. Φτιάχνουμε ένα εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του σχολείου με τη συμμετοχή των παιδιών και στη συνέχεια υπογράφουμε συμβόλαιο δέσμευσης του κανονισμού. Τα είδη της τιμωρίας γίνονται γνωστά εκ των προτέρων και μπαίνουν με κοινή συμφωνία. Αυτό προϋποθέτει να υπάρχει τήρηση των συμφωνημένων συμπεριφορών από όλους τους καθηγητές. Π.χ. ως προς την ώρα προσέλευσης, το είδος των τιμωριών και γενικότερα κανόνων που διέπουν τους μαθητές και τη λειτουργία του σχολείου. Η τιμωρία να είναι ανάλογη της βαρύτητας της πράξης. Μπορεί η τιμωρία να είναι αποκατάσταση της ζημιάς, καθαρισμός της αυλής, καθαρισμός της τάξης, δένδροφύτευμα, πότισμα των φυτών που υπάρχουν στο σχολείο, βάψιμο ενός τοίχου, αποκλεισμός από τις Σχολικές εκδρομές κλπ. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει σύμπνοια και ομόνοια από τον σύλλογο των καθηγητών

γιατί αλλιώς περνάμε στα παιδιά αντιφατικά μηνύματα: δηλαδή άλλα να λέμε και άλλα να πράττουμε, ή άλλα να κάνει ο ένας καθηγητής και άλλα ο άλλος. Έτσι τα αποσυντονίζουμε, τους προκαλούμε άγχος και σύγχυση.

Εφημερίες: Πάρα πολλά προβλήματα σχολικής επιθετικότητας (Bullying) συμβαίνουν στα διαλείμματα. Γενικά ο όρος σχολική επιθετικότητα (Bullying) αναφέρεται σε συμπεριφορές κατά τις οποίες κάποιος μαθητής (Θύτης) λέει ή κάνει πράγματα που έχουν σκοπό να βλάψουν ηθικά, ψυχολογικά, κοινωνικά ή σωματικά άλλον συμμαθητή (θύμα). Πολλά παιδιά (θύματα) διαμαρτύρονται ότι είναι απροστάτευτα κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων. Εδώ πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις εφημερίες από όλα τα μέλη της Σχολικής κοινότητας. Πολλά σχολεία έχουν σκεφτεί τρόπους και εμπλέκουν τους μαθητές σε αυτό.

Δημιουργία αιθουσών μαθημάτων: Η δημιουργία αιθουσών μαθημάτων βοηθάει πάρα πολύ στην δημιουργία ομάδων, στο να οργανώνουμε καλύτερα μία διαφοροποιημένη διδασκαλία. Γιατί οι σύγχρονες παιδαγωγικές έρευνες για τη λειτουργία του ανθρώπινου εγκεφάλου αναδεικνύουν ότι τα παιδιά έχουν διαφορετικά γνωστικά χαρακτηριστικά σε σχέση με την διαδικασία της σύλληψης και της οργάνωσης της πληροφορίας και του τρόπου που το κάθε άτομο έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον μέσω της αντίληψης. Αυτό σημαίνει ότι σε μία τάξη για να είμαστε αποτελεσματικοί πρέπει να είμαστε σε θέση να κάνουμε διαφοροποιημένη διδασκαλία. Και διαφοροποιημένη διδασκαλία σημαίνει αίθουσες που μας δίνουν τη δυνατότητα να κάνουμε διδασκαλία: με νέες τεχνολογίες, με εργασίες, με το διαδίκτυο, με το να βλέπουν τα παιδιά ένα ιστορικό ντοκιμαντέρ, ένα dvd με την μετακίνηση των γεωλογικών πλακών, με το να φτιάχνουν χάρτες, να βλέπουν προσομοιώσεις μορίων, με μικρές βιβλιοθήκες.

Ο παιδαγωγός έχει καθήκον να αντλεί ιδέες, μεθόδους και στρατηγικές μέσα από ένα ευρύ ρεπερτόριο διδακτικών προσεγγίσεων και να διαλέγει κάθε φορά αυτές που θα ταιριάζουν στις ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες της κάθε περίπτωσης. Καλή μέθοδος διδασκαλίας δε είναι εκείνη που θα γεμίσει το νου με γνώσεις, αλλά εκείνη που θα μπορέσει να θέσει σε ενέργεια τις πνευματικές δυνάμεις των μαθητών για την απόκτηση νέων γνώσεων.

Διάταξη των θρανίων: Προσέχουμε έτσι ώστε η διάταξη των θρανίων να είναι κυκλική ή σε σχήμα Π για να έχουμε όλοι οπτική επαφή. Η οπτική επαφή δημιουργεί κλίμα εμπιστοσύνης. Μη ξεχνάμε ότι η λεκτική επικοινωνία είναι ανώτερη μορφή επικοινωνίας και χρειάζεται χρόνο, ενώ η μη λεκτική επικοινωνία (επικοινωνία με τα μάτια, με εκφράσεις του στόματος, των χεριών και γενικά του σώματος) είναι πιο πρωτόγονη, ενεργεί άμεσα στο εγκέφαλο και έχει άμεσα αποτελέσματα. Έχει τεράστια σημασία το πως λέμε κάτι και όχι το τι λέμε.

Η χροιά της φωνή μας καθορίζει και το είδος της επικοινωνίας με τους άλλους. Το βλέμμα μας μπορεί να ενθαρρύνει ή να εξαγριώσει ένα παιδί ανάλογα αν είναι φιλικό, ζεστό, ειρωνικό ή ψυχρό.

Ψυχολογική προετοιμασία πριν το μάθημα: Δεν μας φταίνει οι μαθητές μας για τα δικά μας προβλήματα. Πριν μπούμε στη Τάξη προετοιμαζόμαστε ψυχολογικά, ερχόμαστε σε επαφή με τα συναισθήματα μας, τα αναγνωρίζουμε και προσπαθούμε να τα ελέγξουμε. Έτσι κάνουμε λίγα λεφτά αυτοσυγκέντρωση, αφήνουμε τις προσωπικές έγνοιες, σκέψεις ή τα συναισθήματα μας απέξω, προετοιμαζόμαστε ψυχολογικά σαν να πάμε να δώσουμε θεατρική παράσταση. Σε περιπτώσεις που έχουμε μεγάλο συναισθηματικό πρόβλημα ζητάμε από τον διευθυντή να μας

αντικαταστήσει (είμαστε άνθρωποι και έχουμε δικαιώματα και αδυναμίες). Αν όμως αυτό συνεχίζεται επί μακρόν πρέπει να αναρωτηθούμε και να απευθυνθούμε σε κάποιον.

Εκπαιδεύουμε τους μαθητές να ακούν: Σεβόμαστε τους μαθητές, τους μαθαίνουμε να συμμετέχουν στο διάλογο, αρχίζοντας με ασκήσεις ακρόασης και στις οποίες ακούμε προσεκτικά τους άλλους, δεν τους ειρωνευόμαστε, τους ενθαρρύνουμε να εκφράσουν τις απορίες τους και αγκαλιάζουμε τα λάθη τους. Τους επιτρέπουμε να εκδηλώνουν τα συναισθήματα τους και σε γενικές γραμμές ακολουθούμε τη ρήση «Σιωπώ για να ακούγομαι».

Προετοιμαζόμαστε για τη διαφορετικότητα των παιδιών. Πολλά παιδιά έχουν ανάγκη να εκτονώνονται κινουαίσθητικα είτε μασώντας τσίχλα, είτε μουτζουρώνοντας με μανία το θρανίο τους ή παίζοντας με κάποια μπάλα. Όλα αυτά δεν τα κάνουν για να μας εκνευρίσουν. Εδώ πρέπει να προσέξουμε τα παιδιά αυτά να μη κάθονται δίπλα σε παιδιά που η προσοχή τους διακόπτεται εύκολα. Το θέμα αυτό είναι καλό να το συζητήσουμε στην Τάξη και να βρούμε λύσεις.

Συνοψίζοντας

Η παιδαγωγική πράξη στηρίζεται πρωτίστως στη διαπροσωπική επικοινωνία μεταξύ παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου και γ' αυτό ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι αναντικατάστατος. *«Η συναισθηματική αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητή είναι ανεκτίμητη για τη συναισθηματική ανάπτυξη και την ψυχική υγεία των μαθητών»* Ζεργιώτης. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις στο σχολείο συμβάλλουν στη μεγαλύτερη πειθαρχία μέσα στη τάξη και στη σχολική μονάδα. Η τεχνολογία βοηθάει στην καλύτερη επικοινωνία αλλά δεν μπορεί να υποκαταστήσει αυτή τη σχέση που αναπτύσσεται μέσα στο σχολείο. Αλλά αυτό για να συμβεί πρέπει να είμαστε αισιόδοξοι και υπομονετικοί. Τα πράγματα δεν αλλάζουν από τη μία στιγμή στην άλλη. Έτσι πρέπει αν υπάρχει στρατηγική και οργάνωση, και τα πράγματα θα αλλάξουν σε βάθος χρόνου.

Πάντα να σκέφτεστε ότι οι μεγάλες αλλαγές γίνονται με μικρά βήματα. Όταν ανεβαίνουμε ένα δύσκολο βουνό δεν κοιτάμε ποτέ την κορφή, γιατί τότε θα απογοητευτούμε και θα τα παρατήσουμε. Κοιτάζουμε το επόμενο βήμα μας να είναι σταθερό για να μη πέσουμε.

Κλείνοντας θέλω να τονίσω ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να συνειδητοποιήσουμε το σημαντικό ρόλο που παίζουμε στην κοινωνία.

Να σταματήσουμε να υποτιμούμε την αξία μας και τη δύναμη μας και μέσα από τις πράξεις μας να διεκδικήσουμε και να αποδώσουμε στους εαυτούς μας (και άρα στην εκπαίδευση) τη θέση που μας αξίζει να έχουμε στη κοινωνία. Γιατί ο χώρος της εκπαίδευσης είναι η μόνη ελπίδα της κοινωνίας. Είναι ο χώρος που ανοίγει καινούργιους δρόμους, προοπτικές, είναι ο χώρος που οδηγεί την κοινωνία από τη σημερινή της κατάσταση σε μία ιδανική κατάσταση. Και αυτό μπορεί να γίνει μόνο με το να εκπαιδεύσουμε γενιές ατόμων που θα έχουν τη δύναμη του λόγου.

Υποστηρίζει με πάθος η Ν. Polony στο περίφημο βιβλίο της *Τα χαμένα παιδιά μας*, τη δύναμη του λόγου. Λέει η Polony: *«Όποιος δεν έχει λέξεις είναι ευάλωτος. Γιατί ο λόγος είναι δύναμη, είναι ένα όπλο και είναι έγκλημα να τη στερούμε από αυτούς που τη χρειάζονται περισσότερο. Γιατί όποιος δεν έχει λέξεις είναι αδύναμος να υποστηρίξει το δίκιο του και αποκόβεται από τους άλλους. Αλλά μόλις αποκοπεί,*

υπάρχει κίνδυνος. Και ο κίνδυνος σημαίνει άμυνα, δηλαδή επιθετικότητα». Όπως έχει τονίσει ο Wittgenstein τα όρια της γλώσσας μας σηματοδοτούν και τα όρια του κόσμου μας και της σκέψης μας. «Και τις λέξεις χρειάζονται περισσότερο οι νέοι μας και ιδιαιτέρως οι αδύναμοι κοινωνικά. Γιατί κάθε άνθρωπος, ακόμα και διαλυμένος, ακόμα στο περιθώριο και τη φτώχεια, και ιδίως τότε έχει δικαίωμα στο σεβασμό.

Ο ίδιος είναι αξιοσέβαστος. Αλλά η πνευματική του ένδεια δε είναι γιατί προκαλεί οδύνη» (Polony). Και ο παιδαγωγός έχει τεράστια ευθύνη να επεκτείνει τις γνώσεις και να προκαλεί τη σκέψη του παιδιού να πάει πέρα από ό,τι θα πήγαινε από μόνο του. Γιατί σύμφωνα με τον Vygotsky η ανάπτυξη της σκέψης ακολουθεί αυτή του λόγου και η νόηση αναπτύσσεται στο άτομο από την αλληλεπίδραση με την κοινωνία και όχι το ανάποδο. Και είναι υποχρέωση του κάθε παιδαγωγού να το πράξει αυτό. Είναι υποχρέωση μας μέσα από κοπιαστική πνευματική δουλειά στην οποία απαιτούνται όρια και κανόνες να συμβάλουμε στην πνευματική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών μας.

Τέλος μη ξεχνάμε κοινωνίες οι οποίες δεν επενδύουν στην εκπαίδευση είναι καταδικασμένες να νεκρωθούν, να αποσυντεθούν, να αφανιστούν. Αποτελούμε τη μόνη ελπίδα της κοινωνίας και θα πρέπει να τα καταλάβουμε όλοι μας και να βάλουμε τα δυνατά μας.

Ελπίζω το κείμενο αυτό να αποτελέσει ένα πλαίσιο συζήτησης ειδικά για τα σχολεία της παιδαγωγικής μου ευθύνης που έχουν ζητήσει να γίνει μία συνάντηση με τα παραπάνω θέματα. Μη ξεχνάμε ότι η ικανότητα της επικοινωνίας είναι έμφυτη σε κάθε άνθρωπο αλλά είναι και αντικείμενο μάθησης σε κάθε ηλικία.

Βιβλιογραφία

- Βαμβουνάκη, Μ. (2008). *Το Φάντασμα της Αξόδευτης Αγάπης*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ζεργιώτης, Α. (2008). *Η επικοινωνία στην παιδαγωγική σχέση, ως παράγων διαμόρφωσης του ψυχοσυναισθηματικού κλίματος της σχολικής τάξης*. Στα Θέματα Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Goleman, D. (1997). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μορέν, Ε. (1999). *Οι επτά γνώσεις κλειδιά για την παιδεία του μέλλοντος*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Πεσόα, Φ. Το βιβλίο της ανησυχίας. Αθήνα: Εξάντας
- Polony, N. (2007). *Τα Χαμένα Παιδιά μας*. Αθήνα: Πόλις.
- Skynner, R., & Cleese, J. (1989). *Οικογένεια η Σύγχρονη Οδύσσεια*. Αθήνα: Κέδρος
- Sir Ustinov P. (2004). *Προσοχή! ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ*. Αθήνα: Εμπειρία Εκδοτική
- Vygotsky, L. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, Trans.). Cambridge, MA: The MIT Press (Originally published in Russian in 1934).
- Wittgenstein, L. (1961). *Tractatus logico-philosophicus*. London: Routledge and Kegan Paul.